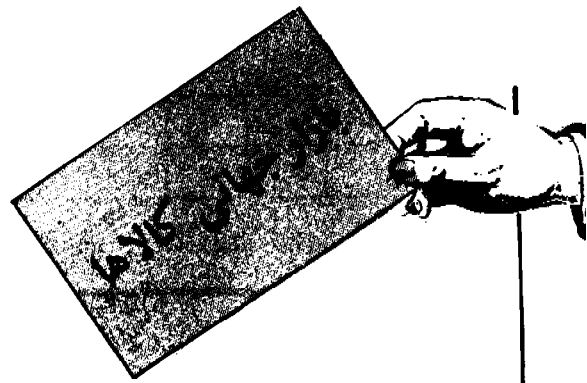

تجارت جهانی

بر ۶/۸۸ و ۷/۴۴ میلیون تن گردیده است. در سالهای ۱۹۸۴ و ۱۹۸۵، اروپای شرقی، بعنوان صادر کننده عمده کودهای نیتروژنه بحساب آمده است. طی سالهای ۱۹۸۳ الی ۱۹۸۵، کل صادرات کودهای نیتروژنه این منطقه از ۵/۲ میلیون تن برحسب صد درصد نیتروژن، فراتر رفته است. در سال ۱۹۸۴، صادرکنندگان عمده عبارت بوده اند از: شوروی با حدود ۳ میلیون تن و رومانی با بیش از ۱/۴ میلیون تن. این ارقام در مقایسه با ارقام سال ۱۹۸۰، به ترتیب ۱۶۲/ و ۲۰۰ درصد افزایش نشان می‌دهند. در سالهای ۱۹۸۴ الی ۱۹۸۶، بیش از ۲ میلیون تن از تولید اروپای شرقی، عمده به آسیا (کشورهای چین، هند، ایران و ویتنام) و حدود ۶۰۰ تا ۷۰۰ هزار تن به اروپای غربی و حدود ۳۰۰ تا ۴۰۰ هزار تن به امریکای شمالی صادر گردیده است. بقیه

تجارت جهانی کودهای نیتروژنه طی سالهای ۱۹۸۰ - ۱۸۵:

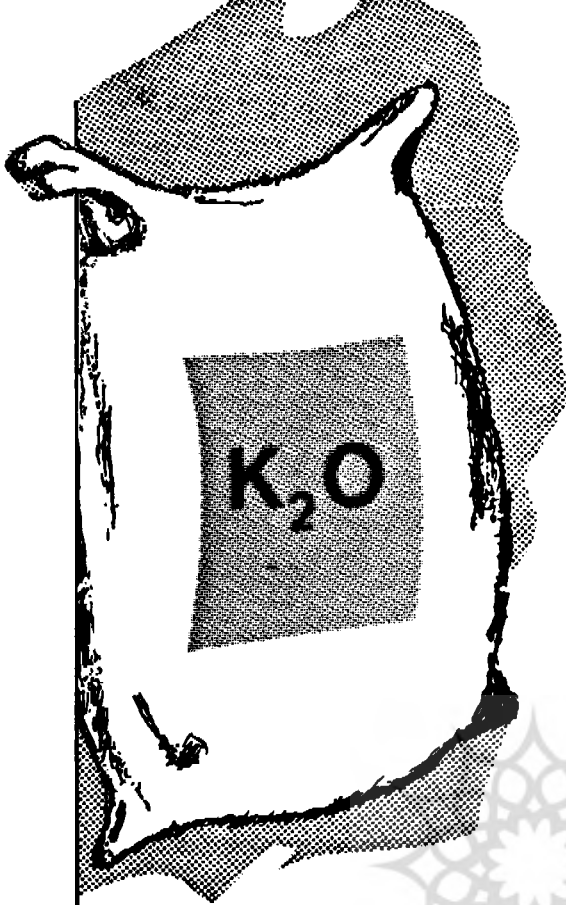
اوره یکی از انواع تجاری کودهای نیتروژنه است. در سال ۱۹۸۳، سهم نسبی این نوع از کودها از مجموع تجارت کودهای نیتروژنه، ۵۰/۵ درصد بود. سهم انواع دیگر کودهای نیتروژنه عبارت بوده اند از: نترات آمونیوم ۱۶/۳ درصد، سولفات آمونیوم ۷/۷ درصد و بقیه ۲۵/۵ درصد. این ۲۵/۵ درصد شامل کودهای مایع و معلق، مخلوط و آمونیاک مایع که مستقیماً بصورت کود بکار می‌رود، می‌باشد.^۲

تجارت آمونیاک، طی پانزده تا بیست سال اخیر، بطور قابل توجهی گسترش یافته است. در سال ۱۹۸۲، میزان تجارت آمونیاک با ۶/۱۲ میلیون تن، ۴۹ درصد بیشتر از میزان آن در سال ۱۹۷۰ بوده است. در سالهای ۱۹۸۳ و ۱۹۸۴، میزان مذکور به ترتیب بالغ

(۱) این دوره بدلیل اینکه آمارها وجود نداشته اند در مواردی کوتاهتر می‌شود.

(2) U.N. Economic Commission for Europe, **MARKET TRENDS FOR SELECTED CHEMICAL PRODUCTS 1960 - 1985 AND PROSPECTS TO 1989**, Vol. 1. (New York: UN pub 1987). PP. 138 - 139.

کودهای شیمیائی

تولید کشورهای اروپای شرقی در خود این کشورها بمصرف رسیده است.

تجارت کشورهای اروپای غربی، عمدهٔ با کشورهای عضو جامعه اقتصادی اروپا صورت پذیرفته است. برای مثال، میزان کل صادرات کشورهای مذکور در سال ۱۹۸۳ بالغ بر ۴/۴ میلیون تن بوده است که ۳ میلیون تن از آن (۶۸ درصد) به کشورهای عضو جامعه تحویل داده شده است. بقیه به ترتیب اولویت به کشورهای هند، ایالات متحده

امریکا و چین صادر گردیده است. ترکیب صادرات مورد اشاره تقریباً بشرح زیر بوده است: نیترات پتاسیم ۳۲ درصد، اوره ۲۴ درصد، سولفات آمونیوم ۹ درصد، بقیه (عمدهٔ کودهای مخلوط و مایع) ۳۵ درصد. از سال ۱۹۸۵ صادر کنندگان عمده کودهای نیتروژنه در اروپا کشورهای بلژیک، هلند، لوکزامبورگ و نروژ بوده‌اند و رویهم بیش از ۵۰ درصد از صادرات مذکور را به خود اختصاص داده‌اند.

در سال ۱۹۸۵ در جهان، ایالات متحده امریکا، صادر کننده و وارد کننده عمده کودهای نیتروژنه و آمونیاک تلقی گردیده

است. (جدول شماره ۱).

بطور متوسط ۵۰ درصد از میزان واردات را آمونیاک و ۲۶ درصد از آن را اوره تشکیل داده است. کانادا، صادر کننده عمده به امریکا، در سال ۱۹۸۳، ۸۴/۱ درصد از اوره و ۳۰ درصد از آمونیاک وارداتی امریکا را، تأمین نموده است. مابقی واردات کود امریکا را، کشورهای شوروی، اروپای غربی و امریکای لاتین و حوزه کارائیب (مکزیک، ترینیداد و توباگو)، تأمین نموده‌اند.

در سال ۱۹۸۵، ۶۶ درصد از صادرات کودهای نیتروژنه ایالات متحده را، اوره و

جدول شماره (۱) میزان صادرات و واردات کودهای نیتروژنه و آمونیاک

ایالات متحده امریکا طی سالهای ۱۹۸۱-۸۵ واحد: میلیون تن

۱۹۸۴/۸۵	۱۹۸۳/۸۴	۱۹۸۲/۸۳	۱۹۸۱/۸۲	L / J
۳/۶۳	۳/۶۵	۲/۵۱	۲/۲۳	واردات -
۲/۰۵	۱/۸۵	۱/۸۲	-	صادرات -

مأخذ:

U.N. Economic Commission for Europe, **MARKET TRENDS FOR SELECTED CHEMICAL PRODUCTS 1960 - 1985 AND PROSPECTS TO 1989**, Vol. 1. (New York: U.N. Pub; 1987).

اختصاص داده‌اند.

تا سال ۱۹۸۵ ایالات متحده، همچنان بعنوان بزرگترین صادر کننده کودهای فسفاته (با بیش از ۴۰ درصد از صادرات جهانی کودهای فسفاته) بحساب می‌آمده است. بیش از ۷۵ درصد از حجم صادرات کودهای فسفاته این کشور را کودهای دوبرابر (Double Fertilizers)، فسفات منوآمونیم (MAP) و فسفات دی‌آمونیم (DAP) تشکیل می‌دهد و ۲۰ درصد نیز شامل سوپرفسفات سه‌برابر (Triple Superphosphate) بوده است.

در سال ۱۹۸۵، خریداران اصلی کودهای فسفاته ایالات متحده امریکا، کشورهای آسیا (۴۷/۸ درصد: عمده چین با ۲۱/۴ درصد، ژاپن، پاکستان) و کشورهای امریکای لاتین (۱۳/۲ درصد)، کشورهای اروپای غربی (۱۳/۳ درصد) و کانادا بوده‌اند. پیش‌بینی شده بود که ایالات

۱۸ درصد آن را آمونیاک تشکیل داده است. این مقادیر عمده به کشورهای آسیا و امریکای لاتین صادر گردیده‌اند.

تجارت جهانی کودهای فسفاته طی سالهای ۱۹۸۰ - ۸۵:

میزان تجارت جهانی کودهای فسفاته طی سالهای ۱۹۸۰ الی ۱۹۸۴، ۱۰/۷ درصد افزایش یافت. درصد عمده افزایش در صادرات کودهای مذکور، در کشورهای شمال افریقا (صادرات این کشورها طی ۵ سال مورد نظر ۲/۴ برابر گردیده است) و اروپای غربی (۳۱/۲ درصد) صورت گرفته است. در حالیکه میزان صادرات در امریکای شمالی به ۸/۲ درصد تقلیل یافت، میزان واردات در آسیا بطور قابل ملاحظه افزایش یافت (۲۸/۴ درصد). در سال ۱۹۸۴ آسیا و اروپای غربی جمعاً ۶۹/۷ درصد از کل واردات کودهای فسفاته را بخود

جدول شماره (۲) میزان تجارت کودهای شیمیائی در جهان

واحد: هزار تن

(برحسب صد درصد مواد اصلی)

و مناطق مختلف طی ۱۹۸۰ - ۸۵

منطقه	مصادرات						نرخ رشد طی ۱۹۸۰-۱۹۸۵
	۱۹۸۵	۱۹۸۴	۱۹۸۳	۱۹۸۲	۱۹۸۱	۱۹۸۰	
کودهای نیتروژنه			۱۲۷۳۸	۱۱۱۶۹	۱۱۲۲۳	۱۱۴۷۱	
اروپای غربی			۴۴۰۸	۳۷۳۳	۳۹۶۱	۳۵۵۷	
افریقا			۳۵۴	۲۱۷	۹۶	۷۴	
امریکای شمالی			۱۹۲۹	۲۱۶۸	۲۳۱۷	۲۶۶۸	
امریکای لاتین			۴۱۸	۲۲۲	۲۲۴	۲۱۰	
آسیا			۱۵۵۶	۱۳۷۲	۱۴۳۷	۲۱۲۸	
اروپای شرقی	۸۷/۷۲	۵۳۰۰	۵۲۵۸	۴۰۴۰	۳۴۳۹	۴۷۲۵	۲۸۲۳
استرالیا			۲۲	۵	۸	۱۱	
کودهای فسفات		۷۰۳۷	۷۰۳۵	۵۹۳۴	۵۸۵۳	۶۳۵۳	
اروپای غربی		۱۸۳۴	۱۸۱۹	۱۶۷۳	۱۴۴۴	۱۳۹۷	
افریقا		۱۰۲۰	۱۰۱۲	۶۹۷	۶۲۷	۴۲۴	
امریکای شمالی		۳۱۱۷	۲۸۰۵	۲۴۸۷	۲۹۱۷	۳۳۹۴	
امریکای لاتین		۷۶	۷۷	۲۸	۳۱	۵۹	
آسیا		۷۲۸	۷۱۹	۴۶۰	۳۷۲	۵۱۵	
اروپای شرقی		۲۷۲	۶۰۴	۵۹۱	۵۶۲	۵۶۳	
استرالیا						۱	
کودهای پتاس	۱۶۵۰۰	۱۷۹۱۰	۱۶۷۷۷	۱۵۰۳۳	۱۶۲۴۴	۱۷۱۰۳	
اروپای غربی		۳۵۸۸	۳۴۴۷	۳۱۰۱	۳۰۳۲	۳۰۸۴	
افریقا		۱۳	۱۳	۱۰	۳۱	۱۵	
امریکای شمالی	- / ۱۵	۷۵۸۶	۷۱۵۰	۶۵۵۱	۵۳۳۸	۶۹۶۷	۷۵۹۷
امریکای لاتین		۴۳	۴۳	۳۴	۳۴	۴۳	
آسیا		۱۱۷۸	۱۱۰۸	۴۹۱	۷۱۴	۷۴۲	
اروپای شرقی		۵۹۳۸	۵۶۰۱	۵۷۶۱	۵۸۶۵	۵۶۲۱	

		اسرائیلها					
		۲۶۵۵۰	۲۲۱۲۶	۲۳۲۲۰	۲۲۸۷۲	مجموع سه کد	
سرخ رد طسی	واردات						منطقه
	۱۹۸۵	۱۹۸۲	۱۹۸۳	۱۹۸۲	۱۹۸۱	۱۹۸۰	
۱۹۸۰-۸۵							کودهای نهروزه
			۱۲۷۰۷	۱۱۱۶۵	۱۱۱۴۵	۱۱۳۷۵	اروپای غربی
			۳۸۹۶	۲۲۰۸	۲۷۵۵	۲۷۹۶	افریقا
			۶۷۸	۷۴۳	۱۲۵	۸۵۳	امریکای شمالی
			۱۲۱۷	۶۵۸	۸۵۳	۷۱۲	امریکای لاتین
			۸۰۸	۸۷۲	۱۲۴۸	۱۳۳۸	آسیا
			۶۰۰۷	۴۵۷۷	۴۷۶۱	۵۱۷۲	اروپای شرقی
		۵۲۰	۷۵۰	۵۸۷	۵۵۵	۴۴۴	اسرائیلها
			۱۰۲	۱۱۷	۱۰۶	۶۹	کودهای مسافت
		۷۰۰۰	۷۰۲۳	۵۹۱۸	۵۸۵۱	۶۳۱۷	اروپای غربی
		۲۴۰۰	۲۲۸۰	۱۸۶۵	۱۸۹۵	۲۲۰۸	افریقا
		۲۶۰	۲۳۰	۳۱۲	۴۲۲	۳۲۸	امریکای شمالی
۲۵/۵۵	۳۰۵	۳۰۰	۲۹۲	۲۷۶	۳۶۰	۲۲۵	امریکای لاتین
		۵۴۰	۲۸۲	۵۵۸	۵۹۹	۹۱۹	آسیا
		۲۶۸۰	۲۶۰۲	۲۱۴۳	۱۸۵۴	۲۰۸۸	اروپای شرقی
		۶۱۰	۷۵۹	۶۷۰	۶۶۳	۵۱۲	اسرائیلها
		۲۱۰	۱۷۸	۹۲	۵۸	۳۷	کودهای یناس
		۱۷۵۰۰	۱۶۷۶۲	۱۵۰۲۳	۱۶۲۵۹	۱۷۰۵۷	اروپای غربی
		۳۸۰۰	۳۹۶۴	۳۴۵۷	۳۳۲۵	۳۶۵۱	افریقا
		۴۶۰	۴۳۵	۴۰۹	۴۸۶	۳۸۸	امریکای شمالی
۰/۴۵	۴۸۵۰	۴۸۰۰	۴۷۰۲	۳۶۱۰	۴۵۵۹	۴۸۷۲	امریکای لاتین
		۱۷۰۰	۱۱۵۱	۱۱۹۶	۱۱۶۸	۱۷۸۸	آسیا
		۳۶۶۰	۳۴۵۴	۲۹۷۳	۳۱۰۵	۳۱۷۶	اروپای شرقی
		۳۸۰۰	۳۸۲۲	۳۱۲۵	۳۳۶۱	۲۹۲۶	

		۲۸۰	۲۳۶	۲۵۶	۲۲۶	۲۵۶	اسرائیل
			۳۶۴۹۳	۳۲۱۱۶	۳۳۲۵۵	۳۲۲۴۹	مجموع مذکور

مأخذ:

U.N. Economic Commission for Europe, **MARKET TRENDS FOR SELECTED CHEMICAL PRODUCTS 1960 - AND PROSPECTS TO 1989**, Vol. 1. (New York: UN Pub, 1987).

است.

در سال مذکور، صادر کنندگان عمده در منطقه اروپای غربی، کشورهای هلند، بلژیک، فرانسه و نروژ بوده‌اند. این کشورها همچنین به‌مراه آلمان فدرال، انگلستان و ایرلند، بزرگترین واردکننده کودهای فسفاته تلقی گردیده‌اند. طی سالهای ۱۹۸۰ - ۸۵، واردات اروپای غربی از آمریکای شمالی شدیداً تنزل یافت (از ۶۵ درصد در سال ۱۹۸۰ به ۳۶/۶ درصد طی سالهای ۱۹۸۳ - ۸۴، در حالیکه واردات آن از شمال آفریقا به ۵۰ درصد میزان آن در سال ۱۹۸۰ رسید.

بطور نسبی، سهم کشورهای افریقائی در تجارت جهانی کودهای فسفاته طی ۵ ساله ۱۹۸۰ - ۸۴، بطور قابل ملاحظه‌ای افزایش یافت و از ۶/۷ درصد به ۱۴/۵ درصد رسید. کشورهای تونس و مراکش در این بین نقش عمده‌ای را داشته‌اند. پیش‌بینی شده که میزان صادرات این کشورها مرتباً افزایش خواهد یافت، طوریکه نهایتاً در سال ۱۹۹۴ به حدود دو برابر میزان سال ۱۹۸۵ خواهد رسید. همچنین کشورهای مذکور، در سال

متحده طی سالهای پس از ۱۹۸۵، موقعیت ممتازی را در بازار کودهای فسفاته بدست آورد. در سال ۱۹۸۵ در این کشور، ظرفیت قابل توجهی جهت تولید اسید فسفریک و کودهای فسفاته، آنهم بیشتر بمنظور صادرات، وجود داشته است و کارخانجات مشابه دیگری نیز در حال احداث بوده‌اند. در سال مذکور، میزان صادرات اسید سوپر فسفریک ایالات متحده در حدی قرار داشته که با صادرات آمونیاک شوروی رقابت نموده است.

طی دوره ۱۹۸۰ - ۸۵، میزان صادرات کودهای فسفاته کشورهای اروپای غربی بطور مداوم افزایش یافته است. با توجه به این نکته که در مقابل رشد صادرات آنها، موانعی از قبیل: وابستگی کامل به مواد خام فسفریک وارداتی (۲۰ میلیون تن در سال ۱۹۸۴) و ظهور کشورهای شمال آفریقا بعنوان تولیدکننده و صادرکننده کودهای فسفاته، پدیدار شده است. در سال ۱۹۸۵، قسمت عمده صادرات کشورهای اروپای غربی (۶۵ درصد) به دیگر کشورهای این منطقه و بقیه به آسیا و آفریقا صورت گرفته

۱۹۸۵، بزرگترین صادر کننده اسید^۱ فسفریک و فسفریت، بوده اند.

در سال ۱۹۸۴، از کل ۱۵۰ میلیون تن مواد خام، استخراج شده در جهان (شامل فسفر) در جهان، ۴۸ میلیون تن صادر گردیده که از این میزان ۱۵ میلیون تن در مراکش، ۷/۷ میلیون تن در خاورمیانه و نزدیک، ۴/۱ میلیون تن در غرب افریقا و ۱۱/۷ میلیون تن در ایالات متحده استخراج گردیده است.

تجارت کودهای پتاس طی سالهای ۱۹۸۰ - ۸۵

در سال ۱۹۸۵، کودهای پتاس بالاترین سهم نسبی را از کل تجارت کودها داشته اند (۴۵ درصد). در خلال دوره ۵ ساله ۱۹۸۰ - ۸۴، میزان تجارت کودهای مزبور در یک سطح نسبتاً ثابت باقی مانده، با استثنای اینکه در سال ۱۹۸۲ بدلیل کاهش صادرات کلراید پتاسیم کانادا به ایالات متحده، از حجم آن بمقیاس قابل توجهی کاسته شد. در سال ۱۹۸۵، کانادا با ۴۰ درصد سهم از کل صادرات جهانی کودهای پتاس، بزرگترین صادرکننده در جهان بحساب آمده است.^۲

در اروپا، در سال ۱۹۸۴، عمده ترین صادر کنندگان کودهای پتاس، کشورهای آلمان شرقی با ۲/۸ میلیون تن و آلمان فدرال با ۱/۶۷ میلیون تن، بوده اند. این کشورها منابع طبیعی سرشاری در اختیار داشته و پیش بینی شده بود که در آینده، نقش عمده ای را در تجارت برعهده بگیرند. قسمت عمده تولید آنها در کشورهای اروپائی بفروش رفته است. ضمناً در سال ۱۹۸۴، مقدار ۶۰۰ هزارتن از صادرات آلمان شرقی به امریکای لاتین صورت گرفته است.

شوروی نیز یکی از صادرکنندگان عمده محسوب گردیده است. در سال ۱۹۸۴، ۸۰ درصد از ۳/۲ میلیون تن صادرات این کشور به کشورهای اروپای غربی و شرقی بوده و مقدار کمتری نیز به آسیا و کوبا و سایر مناطق صادر گردیده است (در مورد آسیا ۲۵۰ هزارتن). در سالهای نزدیک به ۱۹۸۵، اهمیت رژیم اشغالگر قدس (با ۱/۰۷ میلیون تن صادرات در سال ۱۹۸۴) و اردن (که تا سال ۱۹۹۰، میزان صادرات آن بالغ بر ۷۰۰ هزارتن خواهد رسید) در صادرات بیش از پیش افزایش یافته است.

کنفرانس توسعه و تجارت سازمان ملل

(۱) تا سال ۱۹۸۵، میزان صادرات آنها بالغ بر ۴۵ درصد از کل صادرات جهانی بوده است و انتظار براین بوده که تا سال ۱۹۹۴ این میزان به ۶۰ درصد برسد.

(2) U.N. Economic Commission for Europe, *MARKET TRENDS FOR SELECTED CHEMICAL PRODUCTS 1960 - 1985 AND PROSPECTS To 1989*, Vol. 1. (New York: U.N. Pub; 1987), P. 196.

متحد، انکتاد^۱، در خصوص تجارت کودهای شیمیائی، تحقیقی بعمل آورده است که موقعیت کشورهای در حال توسعه را در مقایسه با کشورهای توسعه یافته و اینکه کشورهای مزبور تا چه حد در ارتباط با مسائل تولید و تجارت کودهای شیمیائی، مقید به همکاری با یکدیگر می‌باشند، نشان می‌دهد. برطبق این بررسی، کل حجم تجارت جهانی سه نوع کود از ۲۵ میلیون تن در سال ۱۹۷۳/۷۴ به ۴۳ میلیون تن در سال ۱۹۸۴/۸۵ افزایش یافته است. سهم کشورهای در حال توسعه در واردات جهانی، در سال ۱۹۸۴/۸۵ علی‌رغم اینکه کاهش چشمگیری در روند آن در سال ۱۹۸۳/۸۴ رخ داده است، در حد همان میزان سال ۱۹۷۳/۷۴ قرار گرفته است. سهم این کشورها در صادرات جهانی، در طول یازده سال ۱۹۷۳/۷۴ - ۱۹۸۳/۸۴ بیشتر از دو برابر شده و در سال ۱۹۸۴/۸۵ بالای ۱۰ درصد قرار گرفت. سهم کشورهای پیشرفته سرمایه‌داری در صادرات جهانی از ۷۳ درصد در سال ۱۹۷۳/۷۴ به ۶۴ درصد در سال ۱۹۸۴/۸۵ تنزل یافت. دلیل کاهش سهم کشورهای اخیر، عمدهٔ مربوط می‌شود به افزایش سهم کشورهای در حال توسعه و تا حدودی نیز افزایش سهم کشورهای سوسیالیستی اروپای شرقی در صادرات. سهم کشورهای سوسیالیستی آسیا (عمدهٔ

چین) در واردات جهانی طی دورهٔ مزبور از ۷ درصد به ۱۳ درصد ترقی نموده است. سهم آنها در صادرات جهانی چندان قابل توجه نبوده و در طی این دوره ثابت مانده است. سهم کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته در کل واردات / صادرات جهانی انواع کودها در سالهای مختلف، در جدول ۳ ارائه شده است.

سهم کشورهای در حال توسعه در واردات جهانی کودهای نیتروژنه از ۴۵ درصد در سال ۱۹۷۳/۷۴ به ۳۵ درصد در سال ۱۹۸۴/۸۵ تنزل یافته، در حالیکه سهم کشورهای توسعه یافته سرمایه‌داری از ۳۲ درصد به ۴۴ درصد افزایش پیدا کرده است. در زمینه صادرات وضع کاملاً برعکس است. سهم کشورهای در حال توسعه در صادرات جهانی، از ۷/۴ درصد در سال ۱۹۷۳/۷۴ به ۱۶ درصد در سال ۱۹۸۴/۸۵ افزایش یافته و سهم کشورهای توسعه یافته از ۷۴ درصد به ۵۸ درصد تقلیل داشته است. موقعیت کشورهای سوسیالیستی آسیا، هم در واردات و هم در صادرات، تقریباً ثابت باقی ماند. سهم آنها در واردات سال ۱۹۷۳/۷۴، ۱۷ درصد بود در سال ۱۹۸۴/۸۵ بطور جزئی افزایش یافته است. در حالیکه در صادرات چندان قابل توجه نبوده و طی سالهای مذکور تغییر نیز نکرده است. طی سالهای ۱۹۸۰/۸۱ -

1- United Nations Conference on Trade and Development.

جدول شماره (۳) سهم کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته در کل واردات/صادرات جهانی انواع کودها در سالهای مختلف

واحد: درصد

واردات				
۱۹۸۴/۸۵	۱۹۸۳/۸۴	۱۹۷۸/۷۹	۱۹۷۳/۷۴	
				الف - مینروژن
۲۴/۱۴	۵۰/۳۵	۴۰/۲۷	۳۱/۸۶	کشورهای بیطرفانه سرمایه‌داری
۱/۶۵	۲/۰۶	۱/۹۲	۵/۶۷	کشورهای سوسیالیستی اروپای غربی
۱۸/۳۳	۱۸/۲۶	۱۳/۵۳	۱۶/۹۸	کشورهای سوسیالیستی آسیا
۳۲/۸۷	۳۷/۳۲	۴۳/۲۸	۲۵/۲۹	کشورهای در حال توسعه
۱۶/۳	۱۵/۱	۱۱/۸	۸	کل جهان (میلیون تن)
				ب - فسفات
۳۱/۶۴	۳۸/۸۲	۴۵/۷۵	۴۱/۷۲	کشورهای بیطرفانه سرمایه‌داری
۹/۸۲	۱۱/۳۵	۶/۷۲	۸/۹۶	کشورهای سوسیالیستی اروپای غربی
۱۸/۴۲	۱۵/۲۵	۲/۳۵	۳/۵۶	کشورهای سوسیالیستی آسیا
۲۰/۱۱	۲۴/۶۷	۲۳/۱۹	۲۵/۷۶	کشورهای در حال توسعه
۸	۶/۷	۵/۸	۲/۲	کل جهان (میلیون تن)
				ج - پتاس
۵۷/۰	۰۰۰	۰۰۰	۲/۹	کشورهای بیطرفانه سرمایه‌داری
۱۵/۷	۰۰۰	۰۰۰	۱۹/۲	کشورهای سوسیالیستی اروپای غربی
۴/۹	۰۰۰	۰۰۰	۲/۴	کشورهای سوسیالیستی آسیا
۲۲/۲	۰۰۰	۰۰۰	۱۵/۳	کشورهای در حال توسعه
۱۸	۰۰۰	۰۰۰	۱۲/۸	کل جهان (میلیون تن)
				د - کلیمه کودها
۴۷/۲۶	۵۲/۶۱	۵۰/۱۹	۴۹/۴۷	کشورهای بیطرفانه سرمایه‌داری
۹/۶۰	۱۰/۱۵	۱۰/۸۸	۱۳/۱۹	کشورهای سوسیالیستی اروپای غربی
۱۳/۶۶	۱۲/۲۱	۶/۶۴	۷/۲۶	کشورهای سوسیالیستی آسیا
۳۰/۴۸	۳۵/۰۳	۳۲/۲۹	۳۰/۰۹	کشورهای در حال توسعه
۴۲/۴	۳۸/۰	۳۲/۸	۲۵/۱	کل جهان (میلیون تن)
				ه - فسفاتهای طبیعی
۶۰/۷	۶۴/۱	۶۴/۳	۰۰۰	کشورهای بیطرفانه سرمایه‌داری
۲۱/۳	۲۱/۱	۲۰/۱	۰۰۰	کشورهای سوسیالیستی اروپای غربی
۱/۳	۲/۱	۲/۸	۰۰۰	کشورهای سوسیالیستی آسیا

۱۶/۳	۱۲/۵	۱۴/۶	۵۰۰	کشورهای در حال توسعه
۲۷	۲۷	۵۰	۵۰۰	کل جهان (میلیون تن)
صادرات				
۱۹۸۴/۸۵	۱۹۸۳/۸۴	۱۹۷۸/۷۹	۱۹۷۳/۷۴	
الف - سبزیجات				
۵۸/۲۳	۵۵/۸۳	۶۹/۵۸	۷۴/۱۷	کشورهای پیشرفته سرمایه‌داری
۳۵/۵۸	۲۸/۴۶	۱۹/۳۴	۱۷/۶۳	کشورهای سوسیالیستی اروپای غربی
۰/۲۴	۰/۲۸	۰/۳۰	۰/۲۳	کشورهای سوسیالیستی آسیا
۱۵/۹۵	۱۵/۴۳	۱۰/۸۸	۷/۴۰	کشورهای در حال توسعه
۱۶/۴	۱۳/۷	۱۱/۹	۸/۳	کل جهان (میلیون تن)
ب - فسفات				
۷۷/۶	۷۳/۳	۸۳/۷	۸۳/۷	کشورهای پیشرفته سرمایه‌داری
۶/۱	۷/۰	۵/۸	۴/۲	کشورهای سوسیالیستی اروپای شرقی
۰/۰۷	۰۰۰	۰۰۰	۰/۰۵	کشورهای سوسیالیستی آسیا
۱۶/۱	۱۹/۶	۱۱/۴	۱۱/۹	کشورهای در حال توسعه
۹/۲	۸/۲	۶/۴	۴/۲	کل جهان (میلیون تن)
ج - پنبه				
۶۳/۶	۰۰۰	۰۰۰	۶۹/۰	کشورهای پیشرفته سرمایه‌داری
۳۴/۶	۰۰۰	۰۰۰	۳۰/۸	کشورهای سوسیالیستی اروپای شرقی
۰	۰۰۰	۰۰۰	۰/۰۴	کشورهای سوسیالیستی آسیا
۱/۶	۰۰۰	۰۰۰	۰/۰۸	کشورهای در حال توسعه
۱۶/۹	۰۰۰	۰۰۰	۱۲/۳	کل جهان (میلیون تن)
د - کلبه کودها				
۶۴/۵۸	۶۳/۹۴	۷۱/۰۶	۷۳/۴۵	کشورهای پیشرفته سرمایه‌داری
۳۵/۰۲	۳۵/۹۲	۲۲/۸۹	۲۱/۹۲	کشورهای سوسیالیستی اروپای شرقی
۰/۱۱	۰/۱۰	۰/۰۷	۰/۱۱	کشورهای سوسیالیستی آسیا
۱۰/۲۹	۱۰/۰۳	۵/۹۸	۴/۵۳	کشورهای در حال توسعه
۴۶/۶	۳۸/۴	۳۲/۱	۲۴/۹	کل جهان (میلیون تن)
ه - فسفاتهای طبیعی				
۲۹/۷	۳۲/۹	۲۸/۷	۰۰۰	کشورهای پیشرفته سرمایه‌داری
۹/۲	۱۰/۴	۷/۹	۰۰۰	کشورهای سوسیالیستی اروپای شرقی
۰۰۰	۰۰۰	۱/۰	۰۰۰	کشورهای سوسیالیستی آسیا

۶۱/۱	۵۶/۷	۶۲/۲	۰۰۰	کشورهای در حال توسعه
۴۷	۴۷	۵۰	۰۰۰	کل جهان (میلیون تن)

مأخذ:

UNCTAD, United Nations Conference on Trade and Development, *Trade Among Developing Countries in Fertilizers, Part II* (NP, UNCTAD Pub, 5 October 1988).

کشورهای سوسیالیستی اروپای شرقی رقابت کنند. البته کشورهای اروپای شرقی رقبای قوی تری بحساب می‌آمده‌اند، چرا که سهم صادرات آنها افزایش چشمگیری داشته است.

سهم کشورهای در حال توسعه در واردات جهانی کودهای فسفاته از ۴۵/۷ درصد در سال ۱۹۷۳ به ۴۰ درصد در سال ۸۵/۱۹۸۴ کاهش یافت. علت این امر، عمده‌تقلیل واردات در امریکای لاتین بوده است. میزان کاهش واردات در کشورهای پیشرفته سرمایه‌داری تقریباً دو برابر میزان کاهش واردات در کشورهای در حال توسعه بوده و حال آنکه سهم کشورهای سوسیالیستی اروپا در حدود ۱۰ درصد ثابت باقی مانده است. سهم کشورهای سوسیالیستی آسیا، شدیداً از ۳/۵ درصد در سال ۷۴/۱۹۷۳ به ۱۸ درصد در سال ۸۵/۱۹۸۴ افزایش یافت و این امر نشانگر رشد بازار چین جهت جذب کودهای فسفاته بوده است.^۱

۸۵/۱۹۸۴ کشورهای در حال توسعه، تغییر چندانی در وارداتشان ندادند و در طی دوره، تنها ۲/۴ درصد، در مقایسه با نرخ رشد جهانی (۲۵ درصد) رشد داشته‌اند. علت پائین بودن این نرخ رشد، وجود نرخ‌های رشد منفی قابل توجه در افریقا و امریکای لاتین ذکر گردیده است.

در سال ۸۵/۱۹۸۴، رشد قابل ملاحظه‌ای که کشورهای در حال توسعه در صادرات جهانی کسب نموده‌اند، نشان می‌دهد که این قبیل کشورها در بازارهای صادراتی یک حرکت رشد یابنده‌ای را آغاز کرده و کوشیده‌اند تا بتدریج جای کشورهای پیشرفته سرمایه‌داری را، در صادرات بگیرند. سهم کشورهای در حال توسعه در حالیکه در واردات جهانی کودهای نیتروژنه، رقم نزدیک به ۳۵ درصد را در سال ۸۵/۱۹۸۴ کسب نموده‌اند، در صادرات جهانی آن، صرفاً رقم ۱۶ درصد را شامل گردیده است. آنها مجبور بوده‌اند که هم با کشورهای پیشرفته سرمایه‌داری و هم با

(1) UNCTAD, United Nations Conference on Trade and Development, *Trade Among Developing Countries in Fertilizers, Part II* (NP: UNCTAD Pub; 5 October 1988), P. 16.

از جهت صادرات، سهم کشورهای در حال توسعه مابین سالها ۱۹۷۳/۷۴ و ۱۹۸۳/۸۴، به یک رشد قابل ملاحظه‌ای دست یافته است (۸ درصد امتیازی^۱). افزایش سهم این کشورها به موازات کاهش سهم کشورهای پیشرفته سرمایه‌داری صورت گرفته است. طی این مدت، سهم کشورهای سوسیالیستی اروپا نیز افزایش داشته است. در همین حال، کشورهای سوسیالیستی آسیا نقش چندانی در بازارهای صادراتی کودهای مزبور نداشته‌اند. در بین کشورهای در حال توسعه، وارد کنندگان عمده کودهای فسفاته به ترتیب اهمیت عبارتند از: در آسیا: هند، جمهوری اسلامی ایران، پاکستان، تایلند، بنگلادش، ترکیه. در امریکای لاتین: مکزیک، شیلی، برزیل، کلمبیا و در آفریقا: الجزایر، مصر، لیبی. تا سال ۱۹۸۴/۸۵ برزیل و ترکیه، از جمله وارد کنندگان جزء بحساب می‌آمدند. در حالیکه در همین سال جمهوری اسلامی ایران، بعنوان یک وارد کننده بزرگ پا به میدان نهاد.^۲

سهم کشورهای در حال توسعه در واردات جهانی کودهای پتاس، در سال

۱۹۸۴/۸۵، ۲۲ درصد بوده است. بدین ترتیب نسبت به سال ۱۹۷۳/۷۴ (سهم ۱۵ درصد)، ۷ درصد امتیازی افزایش نشان می‌دهد. این واردات کلاً از کشورهای پیشرفته تأمین گردیده است: کشورهای پیشرفته سرمایه‌داری ۶۴ درصد و کشورهای اروپای شرقی ۳۵ درصد. در سال ۱۹۸۴/۸۵ سهم صادرات کشورهای در حال توسعه در کل صادرات جهانی، فقط ۱/۶ درصد بوده است. بهرحال، از آنجا که ظرفیت تولید کودهای پتاس در کشورهای در حال توسعه، در حد پائینی قرار دارد، توان صادراتی آنها تنها می‌تواند تا حد یک سطح متوسطی ارتقاء یابد که آنهم به سه‌الی چهار کشور محدود می‌شود.

بجز اردن، شیلی و احتمالاً تایلند، هیچکدام از کشورهای در حال توسعه، تاکنون توان صادراتی در زمینه کودهای پتاس نداشته‌اند. از سال ۱۹۸۲/۸۳ شیلی صادراتی نداشته و اردن تنها کشور صادرکننده بحساب آمده است. ۳ اردن که توان صادراتی آن سریعاً در حال افزایش بوده و انتظار می‌رفته که تا سال ۱۹۹۰ به مرز ۷۵۰ هزارتن برسد، می‌تواند نمونه‌ای از بین

(1) UNCTAD, United Nations Conference on Trade and Development, *Trade Among Developing Countries in Fertilizers*, Part II (NP: UNCTAD Pub; 5 October 1988), PP 43 - 44.

(2) Ibid.

(3) UNCTAD, United Nations Conference on Trade and Development, *Trade Among Developing Countries in Fertilizers*, Part II (NP: UNCTAD Pub; 5 October 1988), PP. 47 - 49.

کشورهای در حال توسعه باشد که احتمالاً در آینده ظرفیت صادراتی کودهای پتاس خود را افزایش خواهند داد.

وارد کنندگان عمده از کشور اردن عبارت از کشورهای هند، برزیل و مالزی بوده‌اند. برزیل که پس از ایالات متحده امریکا، بزرگترین کشور مصرف کننده کودهای پتاس بحساب می‌آید، یکی از عمده‌ترین بازار بین منطقه‌ای کشورهای در حال توسعه را در زمینه کودهای مزبور تشکیل داده است.

در حال حاضر، کانادا (از معادن نیوبرانزویک New Brunswick) و آلمان شرقی سهم عمده‌ای از بازار برزیل را بخود اختصاص داده‌اند. بهر حال در آینده، برای اردن فرصت مناسبی خواهد بود که وارد چنین بازاری بشود. در آسیا، بازارهای هند و مالزی و کره جنوبی، از جذابیت بیشتری برخوردار بوده و مدام در حال گسترش است، بگونه‌ای که کشورهای آلمان شرقی، آلمان غربی و کانادا، در عرضه کودهای پتاس به بازارهای مذکور رقبای سختی جهت اردن بحساب می‌آیند. اردن به دلیل موقعیت خاصی که دارد، در عرضه کودهای مزبور به کشورهای آسیا، از مزایای پائین بودن کرایه حمل برخوردار است و همین امر آن را قادر می‌سازد که در آینده بعنوان یک صادر کننده عمده بشمار رود.

بعنوان مثال، تایلند کشوری است که جهت تولید سولفات پتاسیم، بمقدار کافی

گوگرد در اختیار ندارد، لذا این کود را می‌تواند از اردن تأمین نماید. همینطور کشورهای برزیل، الجزایر و مراکش می‌توانند جهت سولفات پتاسیم، مشتریان بالقوه مناسبی بحساب آیند. بنظر می‌رسد اردن با هند - که با کشورهای کانادا، آلمان غربی و آلمان شرقی، دارای قراردادهای بلندمدت خرید می‌باشد - نیز قراردادهای بلندمدتی تنظیم نموده باشد. الجزایر، مراکش، نیجریه و زیمبابوه، بازارهای متوسطی جهت فروش کودهای پتاس بحساب می‌آیند.

تجارت جهانی سنگ فسفات (Phosphate rock):

حجم جهانی تجارت سنگهای فسفات از ۵۰ میلیون تن در سال ۱۹۷۸/۷۹ به ۴۷ میلیون تن در سال ۱۹۸۴/۸۵ تقلیل یافت. در سال ۱۹۷۸/۷۹، سهم گروههای سه گانه کشورهای در واردات جهانی بشرح زیر بوده است:

کشورهای پیشرفته سرمایه‌داری حدود ۶۲ درصد، کشورهای اروپای شرقی ۲۰ درصد، کشورهای در حال توسعه، نزدیک به ۱۵ درصد و کشورهای سوسیالیستی آسیا (عمده‌چین) حدود ۳ درصد. تا سال ۱۹۸۵، سهم کشورهای پیشرفته سرمایه‌داری و کشورهای در حال توسعه سوسیالیستی آسیا تقلیل یافت. میزان تقلیل سهم هر کدام در واردات ۱/۵ درصد امتیازی بود.

سهم کشورهای در حال توسعه در

واردات ۱/۷ درصد امتیازی افزایش یافت، در همین حال کشورهای اروپای شرقی، سهم خود را در واردات ۱/۱ درصد امتیازی ارتقاء دارند، (جدول ۳). واردات آسیا بطور مداوم سیر صعودی یافت. سهم واردات آسیا از کل واردات کشورهای در حال توسعه، از ۶۰ درصد در سال ۱۹۷۸/۷۹ به ۷۷ درصد در سال ۱۹۸۳ و ۸۲ درصد در سال ۱۹۸۴/۸۵، رسید.

لکن کشورهای در حال توسعه امریکای لاتین، دارای یک الگوی ثابتی در این زمینه نیستند. سهم آنها از ۲ درصد در سال ۱۹۷۸/۷۹ به ۲۱ درصد در سال ۱۹۸۳/۸۴ افزایش و سپس به ۱۷ درصد در سال ۱۹۸۴/۸۵ کاهش یافت. سهم واردات افریقا در سال ۱۹۷۸/۷۹ که کمتر از یک درصد بود، در سال ۱۹۸۴/۸۵ بهمان صورت ثابت ماند. هند، کره جنوبی و ترکیه در آسیا، مکزیک در امریکای لاتین از وارد کنندگان عمده بوده اند. در سال ۱۹۸۴/۸۵، اندونزی، پاکستان و فیلیپین بمقیاس قابل توجهی بر واردات خود افزوده اند. برزیل که در سال ۱۹۷۸/۷۹ یک وارد کننده عمده محسوب گردیده است، در سال ۱۹۸۴/۸۵، اهمیت خود را از دست داد. رومانی، با بیش از ۳/۳ میلیون تن واردات در سال ۱۹۸۴/۸۵، جزء یکی از عمده ترین وارد کنندگان سنگ فسفات بشمار می رفته

است. یوگسلاوی نیز یکی دیگر از نمونه کشورهای مزبور می باشد.^۱ در صادرات، سهم کشورهای توسعه یافته از ۲۸/۷ درصد صادرات جهانی در سال ۱۹۷۸/۷۹، به ۳۳ درصد در سال ۱۹۸۳/۸۴ افزایش یافت. این سهم در سال ۱۹۸۴/۸۵ به ۲۹/۷ درصد کاهش یافت. سهم کشورهای سوسیالیستی اروپای شرقی از ۸ درصد در سال ۱۹۷۸/۷۹ به ۹ درصد در سال ۱۹۸۴/۸۵ افزایش یافت. سهم کشورهای در حال توسعه که در سال ۱۹۷۸/۷۹، ۶۲ درصد بود، در سال ۱۹۸۴/۸۵ به ۶۱ درصد، تنزل کرد. (جدول ۳).

صادرات فسفات طبیعی کشورهای در حال توسعه، عمده از افریقا صورت گرفته است. بعبارت دیگر، مراکش، توگو، سنگال، الجزایر و مصر، صادر کنندگان عمده این نوع از سنگها بوده اند. در سال ۱۹۷۸/۷۹ سهم افریقا از صادرات کشورهای در حال توسعه ۷۷ درصد بود که در سال ۱۹۸۴/۸۵؛ ۷۱ درصد کاهش یافت. صادرات کشورهای در حال توسعه آسیا (عمده اردن)، با ۶۸/۵ درصد رشد بین سالهای ۱۹۷۸ تا ۱۹۸۴، مرتباً سیر صعودی داشته است. صادرات کشورهای در حال توسعه اقیانوسیه، طی همین مدت، ۳۴ درصد کاهش نشان می دهد. در طی همین مدت صادرات امریکای لاتین، افزایش چندانی

(1) *Ibid.*, PP. 51 - 53.

نداشته است. طی سالهای ۱۹۷۸ - ۸۴ صادرات افریقا تقریباً ۱۳ درصد تنزل داشته است. با وجود این، این منطقه از جهان همچنان بعنوان یک مرکز مهم صدور سنگ فسفات باقی خواهد ماند.

سهام واردات کشورهای در حال توسعه در کل واردات جهانی سنگ های فسفات، از ۱۶/۳ درصد در سال ۱۹۷۸/۷۹ به ۱۶/۳ درصد در سال ۱۹۸۴/۸۵ افزایش یافته است. این افزایش سهم توأم با افزایش در میزان واردات نیز بوده که بطور کامل توسط کشورهای در حال توسعه، تأمین نگردیده و سهم صادرات آنها در کل صادرات جهانی از ۶۲ درصد به ۶۱ درصد کاهش یافته است. میزان افزایش یافته در واردات کشورهای مذکور، از کشورهای توسعه یافته (کشورهای پیشرفته سرمایه داری و سوسیالیستی) تأمین گردیده است.^۱

چشم انداز آتی تجارت جهانی کودهای شیمیائی:

موارد زیر نتایج پیش بینی هایی می باشند که از طرف منابع متعدد، برای دوره ۱۹۸۴/۸۵ - ۱۹۸۸/۸۹ بعمل آمده اند: در سال ۱۹۸۵، پیش بینی شده بود که تجارت کودهای شیمیائی طی سالهای پس از آن با نرخ متوسط ۲ تا ۳ درصد رشد یابد. برطبق همین پیش بینی؛ متوسط نرخ رشد تقاضا

برای کودها، در کشورهای افریقا ۱۱ درصد، در امریکای لاتین ۶ درصد، در خاور نزدیک و خاورمیانه و جنوب آسیا ۵ درصد، در شرق آسیا ۴ درصد، در امریکای شمالی ۳ درصد و در اروپای غربی یک درصد، خواهد بود. برطبق برآوردهایی که توسط اتحادیه

بین المللی صنعت کود (International Fertilizer Industry Association) آمده است، تا پایان دهه جاری بمیزان حدود ۱/۱ میلیون تن (برحسب نیترژن) کسری آمونیاک در بازارهای جهانی خواهیم داشت که این میزان می تواند از طریق افزایش تولید در جنوب شرقی آسیا جبران گردد.

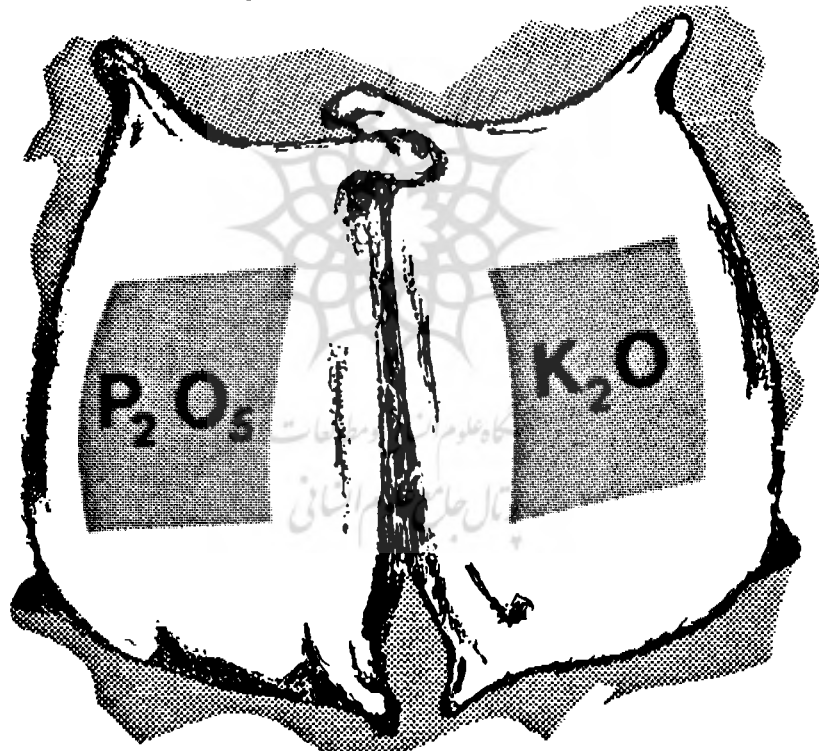
از برآوردها چنین برمی آید که بازار جهانی کودهای نیترژنه دچار چنان تغییری خواهد شد که تقاضا در سال ۱۹۹۰ بمیزان حدود ۹۰۰ هزار تن بر میزان عرضه فزونی خواهد یافت.

تا سال ۱۹۸۹، عرضه فسفریت بمیزان حدود ۱۰/۵ میلیون تن برحسب صددرصد P_2O_5 ، بر تقاضای آن فزونی خواهد داشت. این روند در مورد سایر کودهای فسفات نیز مصداق خواهد یافت. در تمام طول دوره پیش بینی ۱۹۸۴ - ۸۵ تا ۱۹۸۸ - ۸۹، تقاضای کودها حدود چند میلیون تن از عرضه کمتر خواهد بود. در ایالات متحده امریکا و کشورهای شمالی افریقا مازاد

(1) *Ibid.*, P. 53.

عرضه برتقاضا وجود خواهد داشت. طبق تخمین شرکت امریکائی اگریکو کمیکال (Agrico Chemical)، میزان صادرات کودهای فسفات، بعد از سال ۱۹۹۰، از مرز ۲۰ میلیون تن فراتر خواهد رفت. ۴۰ درصد از این میزان از ایالات متحده آمریکا، حدود ۱۵ تا ۱۸ درصد از اروپای غربی و ۲۵ تا ۳۰ درصد از کشورهای شمال آفریقا، تأمین خواهد شد. تا پایان دوره مذکور، کشورهای آسیا با ۴۳ درصد، بیشترین سهم را در واردات کودها خواهند داشت. پس از آن کشورهای اروپای شرقی با ۲۳ درصد در

ردیف دوم قرار خواهند گرفت. روند پیش بینی شده برای کودهای پتاس و مواد خام آنها مشابه یکدیگر می باشد، بطوری که در این روند نرخ رشد عرضه بالاتر از نرخ رشد تقاضا خواهد بود. بهر حال، ارقام پیش بینی نشان می دهند که در سال ۱۹۸۵، که میزان تقاضای سه نوع عمده کودها کمتر از میزان عرضه آنها بوده است، در سالهای پس از آن، از میزان اختلاف رفته رفته کم شده تا اینکه در آخر دوره (سال ۱۹۹۰) در مورد کودهای نیتروژنه کسری کمی وجود خواهد داشت.^۱

(1) U.N. Economic Commission for Europe, **MARKET TRENDS FOR SELECTED CHEMICAL PRODUCTS 1960 - 1985 AND PROSPECTS TO 1989**, Vol. 1. (New York: U.N. Pub; 1987), PP. 149 - 150.